

RAŁ ELZBIET
m Pomorskie
KRS 00000 415-2
-ku 82 1090 1506 0000 0000 50

++² Bydgoszcz
„Katollecch”
Gmymys Józef
ps. „Wolny Ptak”
M: 1465/2354 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI —

Genyś Józef
D. H. 1465/2354 Pom.
Bydgoszcz „Gatollech”

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację *k. 4 s. 1-4*

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja —

V. Nazwiskowe karty informacyjne *k. 3*

VI. Fotografie *brak*

II. Materiały uzupełniające relacje: Gmys Józef

1. Relacja Józefa Gmusa ps. "Wolny Itak"
z dn. 31.08.1991, [w:] Konspiracja i sabotaż
w Zakł. Drojenskich Dynamit-Nobel
Aktion-Gesellschaft - Brahmaw w l. 1939-45
w świetle materiałów sesji historycznej
Światowego Związku Żoł. AK Okręg Bydgoszcz
z 21.11.1991, oprac. Jerzy Podgórski, s. 83,
kserekop. k. 1 s. 1

2. Jerzy Jaskowiak, Organizacja "Katolickich
Sechitów" i jej powiązania z DAG-Bra-
hman-środko-jak wyżej, s. 71-74,
kserekop. k. 3 s. 2-4

Józef Gmys
ur. 20.03.1909 r.
zam. 86-012 Buszkowo

Relacja Józefa GMYSA ps. "Wolny Ptak" z dnia 31.08.1991 r.

Do konspiracyjnej organizacji "Katolickich Lechitów" (Katollech), w skład której wchodził moi znajomi oraz rodzina, wstąpiłem latem 1940 r., przyjmując pseudonim "Wolny Ptak".

Po około rocznej działalności, tj. w okresie zimy 1941 r. zostałem aresztowany przez Gestapo w miejscu swojego zamieszkania we wsi Buszkowo, nazywanej również Kadzionką i przewieziony do bydgoskiego więzienia przy Wałach Jagiellońskich.

Do czasu rozprawy, tzn. przez 9 miesięcy, byłem systematycznie przesłuchiwany i torturowany.

Wśród zatrzymanych, a następnie sądzonych przed Sondergericht w Bydgoszczy, około 100 członków związku znajdowali się dwaj moi stryjeczni bracia. Albin GMYS ps. "Złoty Lew" urodzony w Buszkowie w 1911 r., a mieszkający w Bydgoszczy oraz Hieronim GMYS urodzony w Koronowie, a pracujący wspólnie z Albinem w zakładach zbrojeniowych DAG-Brahna.

Ich aresztowanie miało miejsce latem 1941 roku. Rozprawa sądowa trwająca dwa dni zakończyła się wieloma wyrokami śmierci.

Pamiętam, że zapytany o ostatnie życzenie po skazaniu na śmierć Albin GMYS powiedział: ... *jestem Polakiem i ginę jako Polak.*

Na podstawie relacji uzyskanych od współwięźniów, po przewiezieniu większości osadzonych do Koronowa wiem, że stryjecznych braci odtransportowano w celu wykonania wyroku śmierci przez zgilotynowanie do Poznania.

Aktom tym, prowadzonym zawsze w nocy, towarzyszyły krzyki rozpacz.

Ja sam, na podstawie wyroku sądowego, skazany zostałem na pięć lat ciężkiego więzienia, które odbywałem w Koronowie do czasu wyzwolenia.

*Konspiracja i sabotaż w Zakł. Zbrojeniowych
Dynamit-Nobel Altonen-Gesellschaft
- Brahmaw w l. 1939-1945 w imieniu matki
wsi historycznej Światow. Sz. Sot. AK Okr. Bydgosz. z wst.*

*Podpis
J. G. 31.08.1991
21.11.1991 opr. J. G.*

2

Spis treści

Wstęp

Dynamit - Nobel

Aktion - Gesellschaft -
- Brahma w l. 1939-45

w sprawie materiałów
sesji historycznej Świąt.

Zw. Lot. AGS - Odra
Bydgoszcz 21.11.1991

Oprac. Jerzy Podgórski

red. Jerzy Jaśkowiak
"Dziennik Wieczorny"

Organizacja "Katolickich Lechitów" i jej powiązania z DAG- -BRAHMAU

Jedną z konspiracyjnych struktur okresu okupacji, związanych z DYNAMIT-NOBEL, AKTION-GESELLSCHAFT była powołana jesienią 1939 r., a funkcjonująca do wiosny 1942 r. organizacja "Katolickich Lechitów" ("Kattolechi").

Powiązanie jej z zakładami wynikało przede wszystkim z przymusowego zatrudnienia tu przez Niemców ludzi, którzy jednocześnie wchodzili w skład grup tworzących podstawowe ogniwa związku.

Ich udział w akcjach dywersji czy sabotażu na terenie fabryki, chociaż pewny z założenia, pozostaje jak dotąd nie do końca udokumentowany. Wydaje się, że na szerszy i pełniejszy obraz dokonania "Kattolechu" mogła by pozwolić szczegółowa analiza zachowanych niemieckich dokumentów, z przebiegu procesu członków tej organizacji przed Sondergericht-Bromberg, na ślad których trafiła prowadząca badania naukowiec dr Anna PERLIŃSKA z Archiwum Państwowego w Bydgoszczy (nr rejestracyjny sprawy AGS 350/42).

Rodowód "Katolickich Lechitów" sięga wczesnych miesięcy represji i terroru wobec ludności Pomorza, a umiejscowiony jest wśród robotniczej młodzieży dzielnicy Wilczak i Okole. Elementy te nie pozostały bez znaczenia dla przyjętego programu politycznego działania, charakteryzującego się, z dzisiejszego punktu widzenia, swego rodzaju niedojrzałością czy wręcz naiwnością wynikającą zapewne z młodego wieku przywódców oraz poziomu wiedzy ogólnej, którą zdolali oni osiągnąć.

Program ów zawarty w 13. punktach stawiał sobie między innymi za cel ... *odrodzenie Ojczyzny jako Państwa Lechickiego ze stolicą w Gnieźnie, sięgającego na zachódzie po tereny zamieszkałe przez Łużyczan...*

3

Twórcą i założycielem organizacji został Henryk GMYS ps. "Złoty Lew" używający również konspiracyjnie nazwiska panińskiego swojej matki - DORNOWSKI.

Pierwszym sygnałem jej istnienia było wydanie i rozkolportowanie na terenie Bydgoszczy kilku odezw o charakterze programowym. Jedną z nich zatytułowana "Żywie Pollecha, tzn. Polska Lechicka - odezwa Złotego Lwa" zaczynała się od słów *Wódz i pierwszy sługa narodu, dowódca tajnej polskiej organizacji rewolucyjnej Katollech - Dyktator Pospolitego Ruszenia - wzywa naród polski do bezkrawawej lub krwawej walki o wolność Polski...* W dalszej części zawarto informację, że *Złoty Lew śledzą stale raporty gen. Sikorskiego...*, a ponadto *posiada w kontakcie z rzymlionową armią Stalina, która gotowa jest przyjść z pomocą...*

Prosty i konkretny język odezwy oraz użyte argumenty, w założeniu spełnić miały rolę krzepiącą wśród odbiorców, a ponadto stworzyć obraz pozycji i siły jaką dysponowała organizacja. W miarę jej rozwoju ewoluowała również forma i treść przyjętej działalności konspiracyjnej. Wydano m.in. szereg ulotek, w których publikowano nazwiska rozstrzelanych Polaków, wzywano do podejmowania dezercji i przestrzegano przed germanizacyjną polityką prowadzoną przez hitlerowców. Natychmiastową reakcją "Katollickich Lechitów" wywołało wprowadzone w życie z dniem 13.03.1941 r. rozporządzenie wykonawcze o niemieckiej liście narodowościowej na wcielonych do Rzeszy ziemiach wschodnich. W ulotce zatytułowanej "Ratujcie się Polacy" zamieszczono obszerny dialog dotyczący tzw. III grupy narodowościowej przestrzegając przed przyjmowaniem jej, zalecając jedynie podjęcie takiego kroku w warunkach koniecznych, tj. zmierzających do pełnego utajnienia prowadzonej działalności skierowanej przeciw okupantom.

Strukturę organizacyjną związku zbudowano w oparciu o ogólnie przyjęte zasady działalności konspiracyjnej, wprowadzając dodatkowo elementy typowo wojskowe.

Przyjęto używać jako własnego symbolu flagi zielono-biało-czerwonej oraz marszu bojowego. Wstępujący do "Katollechu" składali uroczystą przysięgę na wierność i posłuszeństwo, ślubując jednocześnie zgodnie z treścią

7. punktu wczesniej wspomnianego programu politycznego ... *bezkrawawo lub krwawo wywalczyć Polskę wolność.*

Obowiązywała comiesięczna składka pieniężna ustalona na poziomie jednej marki.

Za cel podstawowy uznano zorganizowanie oddziałów męskich oraz kobiecych. Trzon stanowiły: specjalny oddział szturmowy, a ponadto - ochronny, dowodzony przez (?) KAZIMIERCZAKA ps. "Gospodarz" i drużyny młodzieżowe. Wiadomo m.in., że do organizacji za sprawą jej kasjera (?) STUPAJA ps. "Nosorożec" włączono 12-letniego Zdzisława GRAJA i 13-letniego Zygryda WILCZEWSKIEGO, odpowiedzialnych za pracę dwóch grup młodzieżowych. Zasięg działalności "Katollickich Lechitów" ograniczał się w zasadzie do miasta Bydgoszcz, niemniej w końcowym okresie jej funkcjonowania przystąpiono do tworzenia placówek terenowych. Jedną z nich była kierowana przez (?) KACZANOWSKIEGO ps. "Szybki Biegacz" grupa we Wielnie.

Jesienią 1941 r. pracujący w zakładach zbrojeniowych DAG-Brahnu członkowie organizacji podjęli szereg akcji o charakterze subotyzowym, sprowadzonych do spięć w sieci elektrycznej, powodujących wstrzymanie procesu produkcji. Jednocześnie grupa "Katollechu" zatrudniona w kooperującej z DAG firmą HOLTZMANA, trudniąca się budową umocnień i fortyfikacji, przystąpiła do niszczenia elementów wiązań służących do wyrobu filarów bunkrów.

Zakrojone na dużą skalę zadanie i jego realizacja wykryta przez Gestapo, doprowadziła do aresztowania wiosną 1942 r. 108 członków organizacji. Epilog rozegrał się przed bydgoskim Sądem Specjalnym "Sondergericht". Młodych patriotów, oskarżonych z paragrafu 80 SGB hitlerowskiego kodeksu wojennego, uznano wrogami Rzeszy i wyrokiem z dnia 2.09.1942 r. skazano według kwalifikacji czynu na karę śmierci, więzienia lub pobytu w obozie koncentracyjnym.

Na podstawie niemieckich akt można postawić wniosek, że ze względu na znaczną liczbę członków organizacji funkcjonującej na terenie Rzeszy i ewentualnych represji z tego tytułu ze strony władz nadrzędnych, prowadzący śledztwo celowo zataili pewne istotne szczegóły. Wynika z nich m.in., że

4

w skład oddziału ochronnego wchodziły 32 osoby, nie wymienione z nazwiska poza jego dowódcą.

Oskarżonych o bunt w Reichu i wrogość wobec Rzeszy skazano na śmierć: Henryka GMYSA, Albina GMYSA, JANASA, PODGÓRSKIEGO, STUPAJA, WRONECKIEGO.

Na siedem lat ciężkiego obozu pracy: ARSZYŃSKIEGO, KAŻMIERZAKA, WIŚNIEWSKIEGO, BUDNIKA, OLEJNICKIEGO.

Na pięć lat ciężkiego więzienia: STOŁOWSKIEGO, IGNATOWSKIEGO, TYBELSKIEGO, SPYCHALSKIEGO, Józefa GMYSA, KOWALSKIEGO, SKOCZKA.

Karę trzech lat więzienia orzeczono wobec: Edwarda i Zenobii KANABAJ, Stefanii DORNOWSKIEJ, BRZEZIŃSKIEGO.

Losy nie wszystkich skazanych pozostały dla ich rodzin do końca wyjaśnione. Obecny na procesie ojciec, wówczas niespełna 16-letniego KAMIŃSKIEGO, niezależnie od wyroku skazującego syna na dwa lata więzienia, uzyskał od sądu po złożeniu określonych gwarancji, zapewnienie jego zwolnienia pod warunkiem pozostawienia go pod ciągłą kontrolą i nadzorem. Zgodnie z tym ustaleniem w dniu następnym, tj. 3.09. w chwili przybycia do gmachu policji celem złożenia obowiązkowego meldunku, małoletniego KAMIŃSKIEGO aresztowano, a następnie wywieziono do obozu koncentracyjnego Stutthof.

W roku 1944 przesłano rodzinie zawiadomienie o śmierci ww. spowodowanej zawałem serca. Tragiczna wiadomość okazała się w tym przypadku nieprawdą. Przeżywszy gehennę obozową i transport z niego barkami pod Lubekę, KAMIŃSKI powrócił w 1948 r. do Bydgoszczy.

Przedstawiony materiał komunikatu nie wyczerpuje z oczywistych względów całości problematyki udziału "Katolickich Lechitów" w działalności dywersyjno-sabotażowej, w tym podjętej w DAG-Brahna.

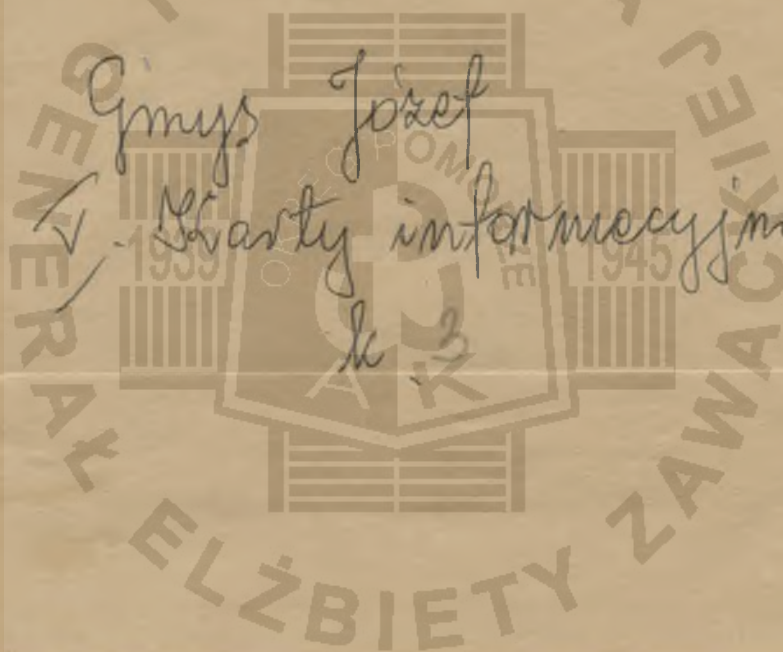
Niezależnie od wspomnianych zachowanych dokumentów niemieckich zasadnym byłoby zebranie opracowanych już publikacji oraz podjęcie próby ostatecznego wyjaśnienia historii organizacji na stałe wpisanej w dzieje bydgoskiej konspiracji.

T. nr. 1465/2354 Sam. Bydgoszcz

Gmyst Josef

Bratny informacyjny

h 3

BYDGOSZCZ
KATOLLECH

1

GIMYS JOZEF

J. JAŚKOWIAK, „ORGANIZACJA KATOLICKICH ...” (w) KONSPI-
RACJA I SABOTAZ... s. 74 (w zb. Szymonowice) 4/4

RAJE.
195

Gmys Józef Bydgoszcz
ps. „Wolny Itali” Katołkach²
ur. 20.03.1909, syn rolnika,
kuzyn Henryka Gmysa. Po ukończeniu
szkół podstawowych w Buszkowie pracował
w swej ojciec do dnia aresztowania,
aresztowany wśród 26, członków organiz-
acji „Katołkowi Sędziowie” (Katołkach),
aresztowany po Henryku Gmysie (27.05.42),
skazany na karę obojczy obozu
karnego 5 lat.

zob. A. Perlińska, Org. konspiracyjne „Katołkach...”,
[w:] Pomorskie org. konsp. (1939-45),
SK II 109 Tom 1994, s. 303

Grupa Józef

Bydgoszcz
"Katolicki" 3

Aresztowany - zarzut o zdradę
głównego stanu i kraju wzięty do
Tymburskiej Sądowej w Berlinie,
który przeszedł do Sądowej
Krajowej w Gdańsku, który rozpo-
sądził go na sesji wyjazdowej w Bydgo-
szczy w dn. 8 i 9. 12. 1942. Wyrokiem
z 9. 12. 1942 skazany na obywatelski
obóz karny. (sędziów 26 osób)
zob. H. Komorowski, Leksykon..., s. 81
W. II 109

Gmys Józef

ZESKAZANE

